

Nr 203.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande och tillsättande av lärartjänster i folkskolan i vissa särskilda fall, m. m.; given Stockholms slott den 4 april 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Ivar Persson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen begäres riksdagens medgivande till att i skoldistrikt, där särskilda svårigheter föreligga att tillfredsställande ordna undervisning, från vilken distriktsöverläraren befriats, må på visst sätt inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst med tjänstgöringsskyldighet för innehavaren också i närbeläget skoldistrikt med distriktsöverlärare.

Vidare begäres riksdagens medgivande till att i kantorstjänst ingående folk- eller småskollärartjänst må under vissa förutsättningar avskiljas ur kantorstjänsten och tillsättas med ordinarie innehavare, varefter orgelspelare får anställas för de kyrkomusikaliska arbetsuppgifterna.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 april 1952.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och civildepartementen anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, frågor om inrättande i vissa fall av icke-ordinarie folkskollärartjänst i skoldistrikt med distriktsöverlärare och om tillsättande i vissa fall av lärartjänst, som ingår i kantorstjänst.

I. Inrättande i vissa fall av icke-ordinarie folkskollärtjänst i skoldistrikt med distriktsöverlärare.

Enligt folkskolestadgan skall i skoldistrikt med minst 10 läraravdelningar i regel finnas en distriktsöverlärare, vilken skall vara ordinarie folkskollärare i distriktet. För distriktsöverlärare skall skolöverstyrelsen enligt kungörelsen 1946:528 fastställa undervisningsskyldigheten per vecka, vilken skall stå i visst förhållande till antalet läraravdelningar i distriktet. Undervisningsskyldigheten skall exempelvis i distrikt med 10—19 läraravdelningar bestämmas inom latituden 18—26 veckotimmar och i distrikt med lägst 50 läraravdelningar utgöra 5 veckotimmar.

Med anledning av framställningar från flera skoldistrikt om inrättande av icke-ordinarie folkskollärartjänster, vilkas innehavare skulle fullgöra huvudsakligen undervisning, från vilken distriktsöverlärare enligt nämnda kungörelse befriats och för vilken eljest måste anställas timlärare, framhåller *skolöverstyrelsen*, att svårigheter flerstädes uppkommit att tillfredsställande ordna dylik undervisning. Sålunda är det oftast omöjligt att för ändamålet erhålla timlärare, som avlagt folkskollärarexamen. Då efter kommunindelningsreformens genomförande distriktsöverlärare anställas i de flesta skoldistrikt, anser överstyrelsen åtgärder böra vidtagas för att nämnda svårigheter i görligaste mån skola kunna undanröjas. Överstyrelsen föreslår därför särskilda bestämmelser angående inrättande av icke-ordinarie folkskollärartjänst i vissa fall, innebärande att i här avsedda fall skulle kunna inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst, förenad med tjänst-

göring i två skoldistrikt eller med undervisning i slöjd högst 10 veckotimmar.

Vad först angår inrättande av för två distrikt gemensam tjänst, anför överstyrelsen, att i flera skoldistrikt distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet torde komma att fastställas till 15 veckotimmar eller något därunder (omkring 25 läraravdelningar) samt att det i sådana fall kan visa sig lämpligt för två angränsande distrikt att gemensamt anställa en lärare för fullgörande av den undervisning, från vilken de båda distriktsöverlärarna befriats, enär full tjänstgöring (i regel 30 veckotimmar) skulle kunna beredas honom i överlärarnas avdelningar. En dylik anordning har redan tillämpats, nämligen i Ludvika landskommuns skoldistrikt (efter medgivande den 6 maj 1949 av Kungl. Maj:t). Överstyrelsen föreslår sålunda, att i distrikt med distriktsöverlärare må, där särskilda svårigheter föreligga att på annat tillfredsställande sätt anordna den undervisning, från vilken distriktsöverlärare befriats, med vederbörande folkskolinspektörs medgivande, för högst ett år i sänder inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst med tjänstgöringsskyldighet för innehavaren jämväl i angränsande distrikt med distriktsöverlärare. Enligt förslaget skall tjänsten inrättas i det distrikt, som har det största antalet läraravdelningar. Överstyrelsen föreslår vidare, att de med tjänsten och dess uppehållande förenade kostnaderna skola, i den mån de ej täckas av statsbidrag, gäldas av skoldistriktet med den fördelning dem emellan, varom de överenskomma.

Beträffande förslaget om inrättande av icke-ordinarie folkskollärartjänst, vars innehavare skulle fullgöra viss del av sin undervisningsskyldighet i slöjd, anför överstyrelsen till en början, att en dylik anordning medför, att antalet lärartjänster i vederbörande distrikt skulle komma att överstiga antalet läraravdelningar. Enligt överstyrelsens mening utgör den omständigheten, att antalet tjänster överstiger antalet läraravdelningar, icke hinder för att statsbidrag utgår för samtliga tjänster. Överstyrelsen konstaterar dock, att detta icke direkt framgår av gällande bestämmelser. I detta hänseende anför överstyrelsen i huvudsak:

Enligt §§ 2 och 10 a folkskolestadgan fastställer folkskolinspektören eller skolöverstyrelsen antalet läraravdelningar i ett skoldistrikt.

Bestämmelser om fastställande av antalet lärartjänster utöver de ordinarie eller av antalet lärare finnas ej. Folkskolestadgan upptar ej begreppet icke-ordinarie lärartjänst. Endast i förbigående nämnes det i avlösningsreglementet för folkskolan (Arf, 5 och 11 §§). Begreppet icke-ordinarie lärartjänst är däremot av grundläggande betydelse för bestämmande av skoldistriktets bidrag till lärarlönerna (§ 3 mom. 4 statsbidragskungörelsen 1948:208). Folkskolestadgan (§ 2 mom. 3) föreskriver beträffande antalet lärare endast att förutom ordinarie lärare skola anställas icke-ordinarie lärare till det antal, som erfordras för uppehållande av undervisningen.

Folkskolans klasslärsystem kan ej genomföras överallt. Där lärare — distriktsöverlärare eller annan — åtnjuter nedsättning i undervisningsskyldigheten, brytes klasslärsystemet. Detsamma måste inträffa, där under-

visning i engelska införes och klassläraren ej är behörig att meddela denna undervisning, och kan inträffa, där förstärkningsanordningar enligt kungörelsen 1940: 252 införts. Ämnesbyte har samma verkan.

Vid ett strängt konsekvent genomfört klasslärarsystem är antalet lärare detsamma som antalet läraravdelningar. Avvikelser från klasslärarsystemet medföra, att denna överensstämmelse försvinner. Nedsättning i undervisningsskyldigheten för lärare i ett distrikt kan rent av tänkas medgiven i så stor omfattning, att ytterligare en lärare med full tjänstgöring i andra ämnen än slöjd och hushållsgöromål anställs i stället för två eller flera timlärare med deltidstjänstgöring. Enligt 3 § Arf skall han erhålla anställning som extra eller extra ordinarie lärare, ej som timlärare. Därest nedsättningen i undervisningsskyldighet må medföra kostnad för statsverket, skall statsbidrag utgå till hans avlöning. Statsbidraget torde böra beräknas efter extra respektive extra ordinarie lärares avlöning och avdrag enligt § 3 mom. 4 kungörelsen 1948: 208 verkställas.

Av det föregående torde framgå, att antalet lärartjänster utöver ordinarie tjänster samt antalet lärare regleras endast indirekt, genom den allmänna bestämmelsen i § 2 mom. 3 folkskolestadgan, att erforderligt antal icke-ordinarie lärare skola anställas, genom bestämmelserna i 3 och 4 §§ Arf om undervisningsskyldighet och anställningsform samt genom bestämmelserna om statsbidrag i kungörelsen 1948:208. Att antalet tjänster överstiger antalet läraravdelningar synes — ehuru direkt uttalat medgivande därtill icke finnes i gällande bestämmelser — ej utgöra hinder för att statsbidrag, beräknat efter ordinarie, extra ordinarie och extra lärares avlöning, utgår för samtliga tjänster. Förarbetena till 1942, 1947 och 1948 års avlöningsreglementen för folkskolan och till kungörelsen 1948: 208 synas ej innehålla uttalanden, vilka skulle tyda på att frånvaron av direkt uttalat medgivande bör uppfattas som förbud.

Överstyrelsens förslag om inrättande av icke-ordinarie folkskollärartjänst med viss undervisningsskyldighet i slöjd innebär i huvudsak, att i skoldistrikt med distriktsöverlärare, där förutnämnda svårigheter att ordna undervisningen i distriktsöverlärarens avdelning föreligga men anordningen med en för två distrikt gemensam tjänst ej kan tillämpas, må med folkskolinspektörens medgivande för högst ett år i sänder inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst, vars innehavare må fullgöra högst 10 veckotimmar av sin undervisningsskyldighet i slöjd, dock ej flera veckotimmar än dem, till vilka distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet fastställts. Det skall emellertid enligt förslaget åligga skolstyrelsen att, utan åsidosättande av skäligen pedagogiska krav, i stället för undervisning i slöjd tilldela läraren undervisning i andra ämnen, för vilken statsbidrag till timlärararvode eljest skulle utgå. Vidare föreslår överstyrelsen, att även en för två distrikt gemensam lärare skall, om läraren ej kan beredas full tjänstgöring i andra ämnen än slöjd, kunna fullgöra sammanlagt högst 10 veckotimmar av sin undervisningsskyldighet i slöjd i ettdera eller båda distrikten. Av motiveringen för överstyrelsens förslag beträffande slöjdundervisningen inhämtas bland annat följande:

Det finnes icke vare sig förbud mot eller medgivande till att i folkskol-lärares undervisningsskyldighet inräkna slöjdundervisning. Ett av rege-ringsrätten den 23 oktober 1951 meddelat utslag (Anundsjö skoldistrikt) synes emellertid innebära, att i lärares fullgörande av undervisningsskyl-dighet ej må inräknas slöjdundervisning.

Fråga om inrättande av särskild folkskollärartjänst, vars innehavare skulle fullgöra dels den undervisning, från vilken distriktsöverläraren be-friats, dels slöjdundervisning för att uppnå full tjänstgöring, torde före-trädesvis uppkomma i skoldistrikt av den storlek, att distriktsöverlärarens undervisningsskyldighet uppgår till mindre än hälften av den, som åvilar folkskollärare.

Att slöjd är ett övningsämne synes ej böra utgöra hinder för att slöjd-undervisning i visst fall inräknas i folkskollärares undervisningsskyldighet. De flesta folkskollärare inräkna nämligen undervisning i övningsämnena teckning, sång och gymnastik i sin undervisningsskyldighet. Förekommer ämnesbyte, kan detta ske i ganska stor utsträckning. Slöjden intar dock så-tillvida en särställning, att den ej tillhör de allmänt obligatoriska ämnena.

Den allvarligaste invändningen mot inräknande av slöjdundervisning i undervisningsskyldigheten torde vara av ekonomisk art: slöjdarvodet är lägre än arvodet för övriga ämnen. De ekonomiska konsekvenserna för statsverkets del äro dock så ringa, att de ej böra inge betänkligheter. I vissa fall kan anordningen medföra kostnadsminskning för statsverket.

Vad beträffar den omfattning, i vilken undervisning i slöjd skulle få er-sätta undervisning i andra ämnen, torde vägledning böra hämtas från 15 § tredje stycket kungl. brevet den 8 juni 1951 med särskilda bestämmelser för budgetåren 1951/54 beträffande försöksverksamheten inom vissa skol-distrikt m. m. Enligt denna bestämmelse må i heltidstjänst för ämneslärare inräknas undervisning i övningsämnen med högst en tredjedel av samman-lagda antalet veckotimmar på tjänsten.

Statskontoret yttrar, att överstyrelsens förslag icke torde kunna bifallas utan riksdagens medgivande. Ämbetsverket vill icke motsätta sig förslaget i vad det avser inrättande av för två distrikt gemensam tjänst. Med hän-syn till de principiella och ekonomiska konsekvenserna avstyrker statskon-toret däremot förslaget i vad det avser inrättande av tjänst med viss under-visningsskyldighet i slöjd.

Departementschefen. Såsom skolöverstyrelsen framhållit ha i många skol-distrikt uppkommit svårigheter att på tillfredsställande sätt ordna den un-dervisning, från vilken distriktsöverläraren befriats. Frågan om hur dylik undervisning skall ordnas har fått mera allmän betydelse efter kommun-indelningsreformens genomförande. Det synes därför motiverat, att åtgär-der vidtagas för förbättring av ifrågavarande förhållanden.

Enligt överstyrelsens förslag skall i skoldistrikt, där särskilda svårigheter av nämnda slag föreligga, med folkskolinspektörens medgivande kunna för högst ett år i sänder inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst, vars inne-havare (extra eller extra ordinarie) skall fullgöra dels den undervisning, från vilken distriktets överlärare befriats, dels undervisning i närbeläget skol-distrikt med distriktsöverlärare i den omfattning, som erfordras för upp-

nående av full tjänstgöring. Förslaget är byggt på det förhållandet, att det är lättare att anskaffa normalt kvalificerad lärare för heltidstjänst än för timpläroanställning. Tjänsten skall enligt förslaget inrättas i det av de båda distrikten, som har det största antalet läraravdelningar. Kostnaderna för tjänsten skola enligt förslaget, i den mån de ej täckas av statsbidrag, gäldas av skoldistriktet med den fördelning dem emellan, varom de överenskomma. Jag kan i huvudsak ansluta mig till vad överstyrelsen sålunda föreslagit. Då timpläroares avlöning helt täckes av statsbidrag, medan skoldistriktet bidrager till bestridande av lönekostnaderna för extra och extra ordinarie lärare, torde den föreslagna anordningen i stort sett icke medföra någon kostnadsökning för statsverket. Jag förutsätter, att skoldistriktet skola — utan hinder av det i statsbidragskungörelsen intagna förbudet mot kommunala tilläggsersättningar åt lärare — äga rätt att tilldela här avsedd icke-ordinarie lärare skäligen gottgörelse för kostnaderna för oundgängligen erforderliga resor mellan de båda distrikten. Resa med järnväg bör därvid ersättas efter klass III. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser rörande inrättande av ifrågakvarande icke-ordinarie tjänster. Härvid torde viss ledning kunna erhållas av bestämmelserna rörande övningläroares fyllnadstjänstgöring. Ändring av avlöningsreglementet för folkskolan synes icke böra ske för här ifrågakvarande ändamål.

Överstyrelsen har även föreslagit, att i skoldistriktet, där anordningen med för två distrikt gemensam lärartjänst icke kan tillämpas, skall kunna inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst, vars innehavare må fullgöra högst tio veckotimmar av sin undervisningsskyldighet i slöjd. Också en för två distrikt gemensam lärare skulle kunna få i tjänstgöringsskyldigheten inräkna slöjd. Jag inser, att en dylik anordning med slöjdundervisning i många fall skulle underlätta anskaffandet av kompetent lärare för den undervisning, från vilken distriktsöverläroaren befriats, men jag är icke beredd att nu tillstyrka överstyrelsens förslag i detta hänseende.

I detta sammanhang har överstyrelsen funnit anledning att behandla frågan om huruvida statsbidrag kan utgå till fler lärartjänster i ett skoldistrikt än som motsvarar antalet läraravdelningar. Efter granskning av gällande bestämmelser i ämnet har överstyrelsen kommit till den slutsatsen, att så är möjligt. Jag finner det värdefullt, att klarhet i denna fråga vinnes, och vill därför framhålla, att jag delar överstyrelsens uppfattning.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att i skoldistriktet, där särskilda svårigheter föreligga att ordna den undervisning, från vilken distriktsöverläroaren befriats, må i huvudsakligen överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat inrättas icke-ordinarie folkskollärartjänst med tjänstgöringsskyldighet för innehavaren jämväl i ett angränsande skoldistrikt.

II. Angående tillsättande i vissa fall av lärartjänst, som ingår i kantorstjänst.

I skrivelse den 12 oktober 1951, nr 36, har *kyrkomötet* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring av bestämmelserna i kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950 (nr 375), att, då kantorstjänst utlysts till ansökan visst antal gånger utan att behörig sökande anmält sig, den i kantorstjänsten ingående lärarbefattningen finge — utan ändring av den för kyrkomusikerdistriktet fastställda tjänstetypen — tillsättas med ordinarie innehavare och de kyrkomusikaliska uppgifterna vid tjänsten uppehållas av orgelspelare.

Till en början torde få lämnas en kortfattad redogörelse för de författningsbestämmelser, som äro av intresse för bedömande av förevarande spörsmål.

Enligt *kyrkomusikerstadgan* (se propositionerna 1949:199 och 1950:231, första lagutskottets utlåtanden 1949:39 och 1950:29 samt riksdagens skrivelser 1949:327 och 1950:352) skall riket för kyrkomusikerverksamheten i de territoriella (numera även de militära icke-territoriella) församlingarna vara indelat i kyrkomusikerdistrikt. I regel utgör varje församling ett sådant distrikt. För varje distrikt skall som tjänstetyp fastställas organisttjänst eller kantorstjänst. *Kantorstjänsten*, som skall vara ordinarie, är en tjänst som kyrkomusiker och folk- eller småskollärare. Där ej Kungl. Maj:t för särskilda fall annat medgiver, får sådan tjänst inrättas endast i kyrkomusikerdistrikt med lägre invånarantal än 5 000. Utom i vissa speciella fall inrättas kantorstjänst enligt vederbörande domkapitels bestämmande.

Sökande till kantorstjänst skall vara behörig till den lärartjänst, som ingår i kantorstjänsten, och vara känd för att vilja främja församlingslivet samt vidare ha avlagt lägst organist- och kantorsexamen enligt kungörelsen den 22 november 1940 nr 961, lägre organistexamen enligt kungörelsen den 16 april 1930 nr 79 eller organist- och kyrkosångarexamina enligt kungörelsen den 8 december 1881 nr 79 s. 13. Vikarie å kantorstjänst skall ha avlagt nyss angivna kyrkomusikaliska kunskapsprov och i övrigt uppfylla de villkor, som gälla för anställning som vikarie å lärartjänsten.

Kantorstjänst tillsättes i samma ordning som folk- eller småskollärartjänst. I vissa hänseenden gälla dock särskilda föreskrifter. Bland annat skall sålunda kantor väljas, icke av skolstyrelsen utan av en av denna och kyrkorådet utsedd nämnd. Vikarie å kantorstjänst tillsättes i den ordning, som gäller för tillsättande av icke-ordinarie folk- och småskollärare. Kan sökande, som är behörig till både lärarbefattningen och den kyrkomusikaliska delen av tjänsten, ej erhållas, äger skolstyrelsen förordna vikarie enbart å lärartjänsten. I sådant fall har kyrkorådet att anställa särskild vikarie för de kyrkomusikaliska åliggandena.

I vissa fall kan domkapitlet beträffande kyrkomusikerdistrikt, för vilket kantorstjänst är fastställd som tjänstetyp, medgiva, att kantorstjänsten icke inrättas utan att för de kyrkomusikaliska arbetsuppgifterna i stället

anställes en *orgelspelare*. Förutsättning för dylikt medgivande, som må lämnas för högst fem år varje gång, är att de kyrkomusikaliska uppgifterna äro av ringa omfattning och att kantorstjänst av skolorganisatoriska skäl ej lämpligen kan inrättas eller bibehållas. Orgelspelare innehar arvodesbefattning och anställs av kyrkorådet utan särskilt ansökningsförfarande. Orgelspelare skall besitta nöjaktig färdighet i spelning av koraler, koralpreludier och musiken till svenska mässan samt nöjaktig kännedom om den svenska kyrkans gudstjänstordning.

Kantor åtnjuter för sin lärartjänstgöring lön och övriga förmåner enligt avlöningsreglementet för folkskolan. För de i kantorstjänsten ingående kyrkomusikaliska åliggandena utgår kantorstillägg enligt avlöningsreglementet för kyrkomusiker den 9 juni 1950 (nr 385; se propositionerna 1949:199 och 1950:234, första lagutskottets utlåtande 1949:39, statsutskottets utlåtande 1950:155 samt riksdagens skrivelser 1949:327 och 1950:290). Kantorstillägget utgör per månad för varje enligt vissa föreskrifter i kyrkomusikerstadgan bestämd veckotimme 1/30 av månadslönen i löneklass 20 för ordinarie kantor och i löneklass 18 för vikarie å kantorstjänst. Endast i undantagsfall torde den med en kantorstjänst förenade kyrkomusikaliska verksamheten överstiga tio veckotimmar. Därest särskild vikarie förordnas för den kyrkomusikaliska verksamheten, skall sådan vikarie anställas som orgelspelare. Arvodet för orgelspelare utgör per månad för varje veckotimme 1/30 av månadslönen i 18 löneklassen, om befattningshavaren avlagt för behörighet till kantorstjänst föreskrivna kyrkomusikaliska kunskapsprov, och eljest i 10 löneklassen.

Genom *övergångsbestämmelser till kyrkomusikerstadgan* har sådan ordinarie innehavare av enligt § 27 folkskolestadgan förenad tjänst, som icke uppnått pensionsåldern, lämnats tillfälle att utan ansökningsförfarande övergå å motsvarande kantorstjänst. Med fast anställd har jämställts å vakant förenad tjänst förordnad vikarie, som erhållit förordnandet efter ledigkungörende. Övergångsrätt har jämväl medgivits ordinarie folk- eller småskollärare, som uppehåller kyrkomusikerbefattning utan att beslut föreligger om förening enligt nyssnämnda paragraf, under förutsättning att läraren avlagt för behörighet till kantorstjänst föreskrivna kyrkomusikaliska kunskapsprov eller ock utan dylik behörighet handhaft kyrkomusikersysslorna minst tio år eller, även om icke något av nu angivna villkor skulle vara uppfyllt, av domkapitlet prövas vara god kyrkomusiker och i övrigt lämplig för tjänsten.

Om någon till övergång å kantorstjänst berättigad befattningshavare icke finnes och den i kantorstjänsten ingående lärartjänsten ej är ledig, skall i avvaktan på att kantorstjänsten kan ledigförklaras densamma vara vakant och för de kyrkomusikaliska uppgifterna i stället anställas en orgelspelare.

Över kyrkomötets förenämnda framställning ha efter remiss yttranden avgivits av fyrtiofyra folkskolinspektörer, samtliga domkapitel och skolöverstyrelsen samt av Sveriges allmänna organist- och kantorsförening (SAOK) genom dess centralstyrelse.

Av *folkskolinspektörerna* ha trettionio tillstyrkt eller förklarat sig intet ha att erinra mot en författningsändring i överensstämmelse med kyrkomötets förslag. Fyra folkskolinspektörer ha i stället tillstyrkt en annan lösning av problemet, förordad i den motion som låg till grund för kyrkomötets skrivelse

och innebärande ett stadigvarande förordnande å den i kantorstjänsten ingående lärartjänsten. *Folkskolinspektören i Stockholms läns norra inspektionsområde* har ansett, att den av kyrkomötet föreslagna åtgärden ej borde vidtagas, i varje fall icke förrän om några år, då förhållandena bättre kunde överblickas. En redan nu lämplig åtgärd vore emellertid att beträffande kantorstjänst slopa det för behörighet till ordinarie folk- eller småskollärartjänst i § 18 folkskolestadgan angivna kravet, att minst två år skola ha förflutit från dagen för lärarens examen och att läraren efter examen skall ha tjänstgjort minst 256 dagar med full tjänstgöring. Enligt inspektörens mening skulle musikaliska seminarieelever måhända stimuleras att avlägga de kyrkomusikaliska kunskapsproven, om de visste, att de hade utsikter att omedelbart efter avlagda examina erhålla ordinarie kantorsanställning.

Åtskilliga folkskolinspektörer ha framhållit, att brist å behöriga sökande till kantorstjänster föreläge inom respektive inspektionsområden. Sålunda har *folkskolinspektören i Gotlands läns inspektionsområde* — där bristen synes vara mest framträdande — upplyst, att inom området 17 kantorstjänster beräknades vara vakanta den 1 januari 1952 och att inom kort ytterligare 3 sådana tjänster bleve lediga. Härtill komme 5 tjänster, där vakans eventuellt kunde uppkomma genom att innehavaren utsåges till distriktsöverlärare. Av de förstnämnda tjänsterna vore 5 vakanta sedan mer än fem år tillbaka.

Domkapitlen i Uppsala, Skara, Strängnäs, Växjö, Göteborg, Karlstad, Luleå och Visby ha anslutit sig till kyrkomötets förslag. *Domkapitlet i Uppsala* har sålunda funnit förslaget vara det, som syntes bäst tillgodose skolans och lärarnas intressen utan att medföra större olägenheter beträffande uppehållet av de kyrkomusikaliska uppgifterna än vid det provisorium, som enligt nu gällande bestämmelser ändock måste vidtagas i sistnämnda hänseende. *Domkapitlet i Skara* har samtidigt velat framhålla angelägenheten av att till hävande av nu rådande brist på behöriga sökande till kantorstjänster kursverksamheten för utbildning av kompetenta kyrkomusiker för mindre församlingar väsentligt utökades. *Domkapitlet i Göteborg* har förordat, att den av kyrkomötet ifrågasatta anordningen borde gälla jämväl för det fall, att blott en eller två behöriga sökande anmält sig till kantorstjänsten men den för val av kantor utsedda nämnden icke velat åtnöjas med ofullständigt förslag. *Domkapitlet i Visby* har i sitt yttrande jämväl uttalat, att för det fall, att kantor utsåges till överlärare, hinder icke borde möta mot att under ifrågavarande överlärares tjänstetid den med överläraresbefattningen förenade lärartjänsten finge ingå i kantorstjänsten.

Domkapitlen i Linköping och Härnösand ha anslutit sig till det förslag, som framförts i den förutberörda motionen. *Domkapitlet i Västerås* har bland annat uttalat, att det avsedda syftet ibland torde bäst vinnas, om domkapitlet kunde skilja den för tillfället ingående lärartjänsten från kan-

torstjänsten och i stället låta annan lämplig lärartjänst, som kunde förväntas bli ledig efter något eller några år, ingå i kantorstjänsten, vilken sålunda finge ledigförklarad vid inträffande ledighet å sistnämnda lärartjänst. Vidare kunde det vara skäl att överväga en organisationsändring för det fall, att kantorstjänst trots upprepade ledigkungalöranden ej lockat någon sökande. *Domkapitlet i Lund* har ansett den av kyrkomötet väckta frågan böra upptagas till behandling först i samband med att ökade möjligheter beredd församlingarna att inrätta självständiga kyrkomusikertjänster. *Domkapitlet i Stockholm* har icke funnit den av kyrkomötet föreslagna åtgärden lämplig. Domkapitlet har i stället anslutit sig till det förslag till uppmjukning av gällande bestämmelser om behörighet till ordinarie lärartjänst, som framförts av folkskolinspektören i Stockholms läns norra inspektionsområde.

SAOK har ansett de nuvarande svårigheterna att rekrytera kantorstjänsterna vara av mer eller mindre tillfällig karaktär. Föreningen har avstyrkt bifall till kyrkomötets framställning och föreslagit, att svårigheterna i stället möttes med ökad examination av kantorer och höjning av kantorstilläggen. I fråga om examinationen av kantorer har föreningen, efter framhållande att det nuvarande utbudet av lediga kantorstjänster vore onormalt stort, uttalat, att icke heller en normal efterfrågan på kantorer torde kunna helt täckas med den nuvarande nyexaminationen. Härom har föreningen vidare anfört följande.

Examinationssiffrorna för organist- och kantorsexamen voro för de senaste fyra åren 68 år 1948, 77 år 1949, 87 år 1950 och 96 år 1951. En del av dessa kyrkomusiker kunna dock icke påräknas vid nybesättning av kantorstjänster. Dels avlägges examen även av personer, som icke komma att avlägga (ha avlagt) lärarexamen, dels finns bland folk- och småskollärare ett icke obetydligt antal, som trots innehav av vederbörlig examen icke söka kantorstjänst. En nyexamination av något över 100 per år torde dock svara mot det normala behovet, även om det i nuvarande läge är för lågt.

Skolöverstyrelsen har anfört följande.

Sedan på vissa håll yppats farhågor för att tillgången på folk- eller småskollärare med kyrkomusikalisk examen, som erfordras för innehav av kantorstjänst, skulle vara otillräcklig, gjorde överstyrelsen år 1951 en undersökning i frågan. Det framgick, att 283 kantorstjänster voro vakanta den 15 juni 1951, och att ytterligare 118 sådana tjänster skulle bli lediga intill den 1 juli 1956, under förutsättning att befattningshavarna avginge vid 65 års ålder. Vid utredningstillfället uppehölls 311 kantorstjänster av ordinarie befattningshavare utan organist- och kantorsexamen. I 29 av de 51 inspektionsområdena hade yppats svårigheter att erhålla behörig lärare för den i vakant kantorstjänst ingående lärartjänsten, mestadels dock i endast ett eller ett fåtal fall.

Svårigheterna att besätta kantorstjänsterna med ordinarie innehavare synas, enligt folkskolinspektörernas remissvar i här föreliggande ärende, ha ökat något, sedan överstyrelsens undersökning utfördes. Överstyrelsen anser vissa åtgärder önskvärda för undanröjande av uppkommande olägenheter

och ansluter sig i huvudsak till kyrkomötets framställning. Bifall till kyrkomötets förslag skulle onödiggöra beviljandet av dispens från föreskrivet kyrkomusikaliskt kunskapsprov.

Överstyrelsen anser, att i kantorstjänst ingående lärartjänst bör lösgöras ur kantorstjänsten, sedan denna två gånger i följd ledigkunjorts och behörig sökande ej anmält sig eller endast en eller två behöriga sökande anmält sig men de kommunala myndigheterna (skolstyrelsen efter kyrkorådets hörande) förklarar sig ej vilja åtnöjas härmed.

Då folk- och småskollärare äro underkastade förflyttningsskyldighet, erfordras ej särskilda föreskrifter, att lärare, som innehar ur kantorstjänst lösgjord lärartjänst, skall vara skyldig låta sig förflyttas.

Beträffande det av Visby domkapitel framförda önskemålet, att en med distriktsöverlärarbefattning förenad lärartjänst må kunna ingå i kantorstjänst, vill överstyrelsen i här förevarande sammanhang begränsa sig till det uttalandet, att dylik fråga torde böra från fall till fall underställas Kungl. Maj:ts prövning.

I anledning av Västerås domkapitels uttalande påpekar skolöverstyrelsen, att föreskrift saknas om i vilken ordning beslut skall fattas om vilken lärartjänst som skall ingå i kantorstjänst. Det bör enligt överstyrelsens mening ankomma på vederbörande domkapitel att fatta sådant beslut, då domkapitlet fastställer kantorstjänst som tjänstetyp. Så har också hittills skett i en del fall. Överstyrelsen förordar, att bestämmelse härom intages i 5 § kyrkomusikerstadgan.

Departementschefen. Enligt nu gällande bestämmelser i kyrkomusikerstadgan kan domkapitel under viss förutsättning medgiva, att i kyrkomusikerdistrikt, för vilket kantorstjänst är fastställd som tjänstetyp, kantorstjänsten icke inrättas eller bibehålles utan att för de kyrkomusikaliska uppgifterna i stället anställas en orgelspelare. Nämnda förutsättning är, att de kyrkomusikaliska arbetsuppgifterna äro ringa och att kantorstjänsten av *skolorganisatoriska* skäl ej lämpligen kan inrättas eller bibehållas. Denna bestämmelse kan alltså ej tillämpas för det fall, att svårigheter föreligga att *rekrytera* kantorstjänsten med ordinarie innehavare. Kyrkomötets ifrågavarande framställning går ut på att kantorstjänsten icke heller i fall av sistnämnda typ skall behöva inrättas eller bibehållas. Framställningen har motiverats med rådande svårigheter att erhålla behöriga sökande till kantorstjänster, vilket särskilt för skolans del medför olägenheter i form av vakanser å de i kantorstjänsterna ingående lärartjänsterna. Kyrkomötet har uttalat, att en lösning av dessa svårigheter enligt kyrkomötets förslag skulle tillgodose skolans och lärarnas intressen utan att öka de olägenheter för kyrkan, som ändock komma att föreligga, därest nuvarande ordning bibehålles.

Att de av kyrkomötet åsyftade rekryteringssvårigheterna för närvarande föreligga har vitsordats av ett flertal remissinstanser. Dessa svårigheter torde få ses mot bakgrunden av att kyrkomusikerreformen länge fördröjts

och nu dels medfört inrättande av ett större antal kantorstjänster än hittills funnits, dels innebär en skärpning av de kyrkomusikaliska behörighetsvillkoren för kantorstjänster i de mindre församlingarna. Dessa omständigheter ha trots tillämpningen av de mycket vittgående övergångsbestämmelser, för vilka förut redogjorts, medfört att utbudet av lediga kantorstjänster i anslutning till reformens genomförande blivit onormalt stort. Det har framhållits, att i de enskilda fallen även kunna finnas andra orsaker till rekryteringssvårighet, t. ex. dålig tjänstebostad eller bristfällig kyrkorgel.

Givet är att målsättningen i fråga om rekryteringen av kantorstjänsterna måste vara att skapa en sådan tillgång på kantorskompetenta lärare, att den åtminstone täcker efterfrågan. Domkapitlet i Skara, SAOK och några av folkskolinspektörerna ha också förordat, att de berörda svårigheterna lösas bland annat genom en utökning av de kurser, som avse att sätta seminarieelever i stånd att i samband med eller kort efter lärarexamen avlägga organist- och kantorsexamen. Under år 1951 har denna kursverksamhet omfattat sammanlagt 96 elever. Såsom jag i årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, anfört under punkten 45, har jag med hänsyn till nuvarande ekonomiska läge icke ansett mig kunna förorda bifall till ett av musikaliska akademien framlagt förslag till utökning av nämnda kursverksamhet med ytterligare en kurs för 24 elever.

Av den av skolöverstyrelsen verkställda undersökningen framgår, att 283 kantorstjänster voro vakanta den 15 juni 1951 och att ytterligare 118 tjänster bli lediga under tiden fram till den 1 juli 1956. Härav torde kunna slutas, att med en årlig examination av samma omfattning som under år 1951 den rådande bristen kommer att vara akut men avtagande under ungefärligen fem à sex år framåt, men att därefter rekryteringsmöjligheterna torde bli i stort sett normala. Givetvis läser det väl dock, såsom jag nyss nämnt, alltid komma att finnas kantorstjänster, som av olika anledningar förbli svårbesatta.

Till lösande av de ifrågavarande rekryteringssvårigheterna ha under frågans remissbehandling även föreslagits andra utvägar än den av kyrkomötet ifrågasatta. Jag vill i detta sammanhang först understryka vikten av vad domkapitlet i Västerås framhållit, nämligen att det kan vara skäl att överväga en organisationsändring, då kantorstjänst trots upprepade ledigungöranden ej lockar någon behörig sökande. Sålunda synas vissa mycket små kyrkomusikerdistrikt med var sin kantorstjänst kunna utan större olägenheter förenas till ett kyrkomusikerdistrikt med endast en kantorstjänst, därest detta prövas icke bli alltför betungande för tjänstinnehavaren. Jag erinrar om att kantor enligt kyrkomusikerstadgans bestämmelser är pliktig att underkasta sig de jämkningar i sina tjänstäligganden, som föranledas av bland annat ändringar i distriktsindelningen.

Från olika håll har ifrågasatts, att övergångsvis en dispensering från de kyrkomusikaliska behörighetsvillkoren för kantorstjänst borde kunna ske.

Jag vill härutinnan erinra om att Kungl. Maj:t hittills beviljat dispens från kyrkosångarexamen enligt kungörelsen 1881:73 s. 13 för lärare, som avlagt organistexamen enligt samma kungörelse, men att Kungl. Maj:t däremot avslagit ansökningar om fullständig befrielse från avläggande av de föreskrivna kyrkomusikaliska kunskapsproven. En i förevarande hänseende mer omfattande dispensgivning än den, som kommit till uttryck i de förut berörda övergångsbestämmelserna och som därutöver i de särskilda fallen av Kungl. Maj:t hittills tillämpats, anser jag mig — med hänsyn till framför allt det kvalitativa krav, som är en av kyrkomusikerreformens principiella grundstenar och vara för övrigt lönesättningen för kantorerna uppbyggts — icke kunna tillstyrka. Vidkommande det av folkskolinspektören i Stockholms läns norra inspektionsområde och domkapitlet i Stockholm väckta förslaget om en beträffande vissa skolformer allmän dispens från de i § 18 folkskolestadgan föreskrivna s. k. karensvillkoren för behörighet till ordinarie folk- eller småskollärartjänst, vill jag erinra dels om den allmänna dispens, som genom kungörelsen 1951:603 medgivits beträffande lärartjänster vid B2- och B3-skolor, mindre folkskolor samt vissa b- och C-skolor, dels om att lärare, som är behörig till den kyrkliga delen av kantorstjänst och till vikariat å den i kantorstjänsten ingående lärartjänsten, enligt avlöningsreglementet för kyrkomusiker kan erhålla vikariatsförordnande såsom extra ordinarie eller extra kantor. Med hänsyn härtill finner jag mig icke kunna i förevarande hänseende förorda en mer omfattande allmän dispens, än den som för närvarande är medgiven genom kungörelsen 1951:603.

Vidare vill jag något beröra en av de av domkapitlet i Västerås ifrågasatta utvägarna, nämligen att, om kantorstjänsten visar sig omöjlig att för närvarande besätta, domkapitlet borde kunna skilja den för tillfället ingående lärartjänsten från kantorstjänsten och i denna låta ingå annan lämplig lärartjänst, som först om någon tid blir ledig. En dylik rätt att utbyta den i en redan från kyrkomusikerreformens ikraftträdande vakant kantorstjänst ingående lärartjänsten mot annan lämplig sådan torde utan särskild författningsbestämmelse omfattas av domkapitlets skyldighet att bestämma vilken lärartjänst, som skall ingå i kantorstjänsten. Nämnade skyldighet föreligger givetvis för domkapitlet i samband med att domkapitlet beslutar om inrättande av kantorstjänst. Denna utväg innebär en möjlighet att med ordinarie innehavare återbesätta den lärartjänst, som vid kantorstjänstens inrättande bestämts skola ingå i densamma, med utsikt att förnyat ledigförklarande av kantorstjänsten kan äga rum efter en kortare tid. I avvaktan härå bör jämlikt övergångsbestämmelserna till kyrkomusikerstadgan orgelspelare alltjämt vara anställd för de kyrkomusikaliska uppgifterna. Möjligheterna att använda denna utväg begränsas dock av tillgången på lämpliga, inom kortare tid ledigblivande lärartjänster.

Emellertid måste det uppenbarligen komma att återstå åtskilliga fall, där av olika skäl ingen av de nu anvisade utvägarna kan tillgripas. Det

torde vara ostridigt, att det ur skolans synpunkt är eller i varje fall inom rätt kort tid blir otillfredsställande, att en lärartjänst uppehålles med vikariatsförordnande, ofta av flera vikarier efter varandra. Olägenheterna måste bli särskilt framträdande, om man utgår från att rekryteringssvårigheterna mestadels torde gälla kantorstjänster, där lärartjänstgöringen är förlagd till skola av lägre skolform och där kontinuitet i undervisningen alltså är särskilt önskvärd. Även om bristen på kantorskompetenta lärare kan antagas vara i huvudsak en övergångsföreteelse, som ej torde komma att räcka något större antal år framåt, synes av nu angivna skäl såsom en övergångsanordning böra beredas möjligheter att under vissa förutsättningar ur kantorstjänst avskilja den däri ingående lärartjänsten. Den i den förutberörda motionen för sådant fall föreslagna anordningen, att lärartjänsten efter avskiljandet skulle tillsättas endast med »vikariatslöneförordnande» kan jag icke tillstyrka, då en dylik lösning, bland annat på grund av den relativa osäkerheten i anställningsförhållandet, knappast skulle förhindra ett alltför ofta upprepat ombyte av befattningshavare. Jag anser mig i stället böra förorda, att lärartjänsten efter avskiljandet, i enlighet med kyrkomötets förslag, tillsättes med ordinarie innehavare. För de kyrkomusikaliska arbetsuppgifterna bör då orgelspelare anställas. Jag finner i detta sammanhang angeläget att understryka, att ett genomförande av den av mig nu förordade anordningen, såsom också kyrkomötet uttalat, icke kan anses öka de olägenheter för kyrkan, som ändock föreligga med den nuvarande ordningen. Det har från olika håll gjorts gällande, att det föreslagna tillväggångssättet skulle i de fall, där det komme att tillämpas, innebära ett uppskjutande eller rentav äventyrande av kyrkomusikerreformen. I den mån den för de kyrkomusikaliska uppgifterna i sådant fall anställde orgelspelaren icke besitter samma kyrkomusikaliska kompetens som kantor är det riktigt, att reformen uppskjutes, såvitt gäller den därmed åsyftade kvalitativa förbättringen av kyrkomusiken. Detta är ju emellertid också förhållandet i de fall, där enligt nu gällande bestämmelser orgelspelare måste anställas, när kantorstjänsten icke kan besättas med ordinarie innehavare. I övriga hänseenden, bland annat ekonomiska, kommer däremot ifrågasvarande anordning icke att hindra kyrkomusikerreformens genomförande. Det måste också framhållas, att sedan lärartjänsten lösgjorts från kantorstjänsten och återbesatts med ordinarie innehavare, det torde ankomma på domkapitlet att, under kontakt med skolstyrelse, kyrkoråd och folkskoleinspektör, så snart sig göra låter bestämma annan lämplig lärartjänst för ingående i kantorstjänsten eller, om någon dylik lärartjänst icke blir ledig inom rimlig tid, med största uppmärksamhet följa utvecklingen på rekryteringsmarknaden och undersöka möjligheterna att, när kantorstjänsten kan förutsättas komma att bli besatt med ordinarie innehavare, genom förflyttning bereda vakans å den för ingående i kantorstjänsten då lämpliga lärartjänsten. Härjämte vill jag framhålla att, därest till den lösgjorda lärar-

tjänsten till äventyrs skulle erhållas befattningshavare med orgelspelar-kompetens, hinder givetvis icke möter mot att denne, efter vederbörligt tillstånd enligt avlöningsreglementet för folkskolan, med lärartjänsten förenar arvodesbefattningen som orgelspelare.

Såsom förutsättning för att lärartjänsten skall få avskiljas ur kantorstjänsten och tillsättas med ordinarie innehavare samt orgelspelare anställas för de kyrkomusikaliska uppgifterna bör enligt min mening gälla, att kantorstjänsten skall ha ledigkunjorts två gånger med viss tids mellanrum utan att någon behörig sökande anmält sig samt att domkapitlet med hänsyn till skolans intressen prövar oundgängligen erforderligt, att dylikt lös-görande av lärartjänsten äger rum. Domkapitlet i Göteborg och skolöverstyrelsen ha föreslagit, att med ett helt resultatlost ledigförklarande skulle jämföras det fall, att endast en eller två behöriga sökande anmäla sig till kantorstjänsten men vederbörande lokala myndighet förklarar sig ej åtnöjas med ofullständigt förslag. Då emellertid den av mig här förordade anordningen innebär en alldeles extraordinär åtgärd, avsedd att under en övergångstid kunna tillgripas då ingen till kantorstjänsten behörig sökande står att erhålla, finner jag mig icke kunna tillstyrka en dylik utvidgning av möjligheterna att lösgöra lärartjänsten ur kantorstjänsten.

Enär grunderna för den nya kyrkomusikerorganisationen godkänts av riksdagen, synes det erforderligt att för genomförande av den av mig nu förordade anordningen utverka riksdagens medgivande. Därest sådant lämnas torde, med hänsyn till åtgärdens karaktär av en speciell övergångsanordning, föreskrifter i ämnet böra utfärdas i särskild kungörelse vid sidan av kyrkomusikerstadgan.

Vad slutligen gäller det av domkapitlet i Visby framställda förslaget, att en med distriktsöverläraryrke befattning förenad lärartjänst i vissa fall övergångsvis borde kunna få ingå i kantorstjänst finner jag, i likhet med skolöverstyrelsen, att dylik fråga i varje särskilt fall bör underställas Kungl. Maj:ts prövning. Medgivande till en sådan tjänsteförening synes böra lämnas endast under förutsättning, att skoldistriktet omfattar ett mindre antal läraravdelningar och att veckotimtalet för den kyrkomusikaliska verksamheten är förhållandevis lågt samt att kantorstjänstens uppehållande med ordinarie innehavare icke kan ordnas på annat lämpligt sätt. Då en dylik speciell kombination av en kantorstjänst och en överläraryrke befattning icke torde stå helt i överensstämmelse med grunderna för vare sig kyrkomusikerstadgan eller folkskolestadgan, synes den nu förordade prövningsrätten för Kungl. Maj:t vara beroende av riksdagens medgivande.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att i kantorstjänst ingående folk- eller småskollärartjänst må under de av mig ovan angivna förut-

Kungl. Maj:ts proposition nr 203.

sättningarna avskiljas ur kantorstjänsten och tillsätts med ordinarie innehavare samt orgelspelare anställas för de kyrkomusikaliska arbetsuppgifterna,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för varje särskilt fall avgöra, huruvida med distriktsöverläroarbefattning för- enad folkskollärartjänst övergångsvis må ingå i kantors- tjänst.

Vad departementschefen sålunda under I och II hem- ställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Arne Sönnnerlind.